

Вертій О. С.

Словотвір у сучасній німецькій мові

Національний технічний університет «Харківський

політехнічний інститут», Харків

Науковий керівник: викладач Додова Ф.С.

Зараз, знаходячись в центрі розвитку науково-технічного прогресу та інформаційних технологій, ми навіть не уявляємо, як це впливає на всі мови, носії яких, без сумніву, є членами інтеграції вище названих процесів. З'являються нові слова, створюються інші значення, суспільство розвивається безперервно з розвитком науки. Оскільки, головною знаковою системою науки є все ж таки мова, розвивається і її словниковий склад, до того ж виникає потреба в інших словах, яку можна задовольнити не тільки створенням нового слова, а зміною і розширенням своїх значень. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищеною цікавістю до вивчення словотвору у призмі синхронії та діахронії. Піднімаються питання про статус словотворчих одиниць, про словотворчі значення.

Актуальність даної публікації полягає в тому, що знання законів, способів і засобів словотворення не тільки сприяє огляду всього кола лексики тієї чи іншої мови в теоретичному плані, але має і безпосередньо практичне значення для оволодіння нерідною мовою.

Мета роботи – розгляд способів словотворення іменника, прикметника і дієслова у сучасній німецькій мові.

За Кочерганом М.П. **термін словотвір** вживається у двох значеннях:

«1) утворення слів, що називаються похідними і складними, на базі однокореневих слів, якими вони мотивовані, тобто виводяться з них за значенням і за формою, за наявними в мові моделями (зразками) за допомогою афіксації, словоскладання, конверсії (переходу з однієї частини мови в іншу) та інших формальних засобів;

2) розділ мовознавства, який вивчає способи творення нових слів.» [4, с.284]

Щоб зрозуміти, як саме функціонує словотвір, розглянемо для початку структурні відношення, що складаються зі словотворчих засобів мови. У словотвірному аналізі німецької мови центральним поняттям є морфема – мінімальна значуща одиниця лексеми. Всі морфеми німецької мови поділяються на лексичні (тобто словотворчі) і граматичні. Останні спостерігаються в складі граматичних форм у вигляді суфіксів (суфікси числа), префіксів і флексій (наприклад, флексія від Genetiv) і т.д. Найголовнішою морфемою, яка утворює словотвірне гніздо, є безумовно корінь. [5, с.170]

Так як і кожна мова, німецька – відрізняється своєю власною системою словотвору, відмінну від інших мов. У системі словотвору розрізняють засоби словотвору (словоскладання, конверсію, деривацію, аббревіацію) та моделі словотвору.

Словотвірна модель використовує засоби словотвору і характеризується конкретними морфонологічними особливостями для утворення слів одного словотвірного типу. Це схема, з певними морфонологічними відмінностями, що супроводжують дериваційний акт. Словотвірна модель пов'язана із способом творення слова, яке

пов'язує відношення видового поняття до родового [8, с.356]. У межах словотвірного типу можна виділити ряд моделей.

За класифікацією відомого мовознавця М. Д. Степанової, виділяємо 8 основних моделей словотвору в німецькій мові [7, с.98].

1. Модель кореневих слів

Творення цієї моделі полягають у неподільності коренів на морфеми, але слова утворені з таких моделей можуть бути непохідними.

wandern → *wander* + *die Schuhe* = *die Wanderschuhe* -
туристичне взуття;

laufen → *lauf* + *die Schuhe* = *die Laufschuhe* – взуття для бігу;

fahren → *fahr* + *der Schüler* = *der Fahrschüler* – учень в
автошколі.

2. Модель безафіксного (імпліцитного) словотвору

Коли йде мова про дану модель, слід зазначити, про перехід частин мови, з однієї в іншу, існування однієї і тієї ж основи але в різних умовах, без використання афіксів. У такому випадку відбуваються внутрішні зміни слова, що стосуються наприклад умлаута чи внутрішньої флексії.

binden → *das Band* – стрічка;

krank → *kränken* – ображати/хворіти.

3. Префіксальна модель

Даний тип моделі є одним з найпоширеніших та тим, що можна легко визначити, оскільки передбачає додавання словотворчого афікса – префікса, до передньої частини основи слова, надаючи слову

певної категорійної ознаки (посилення, заперечності, зміни стану і т.д).

-un → das *Unglück* – нещастя;

-miss → der *Misserfolg* – невдача.

4. Суфіксальна модель

Передбачає додавання словотворчого афікса – суфікса, після продуктивної основи, та надає відповідній лексичній одиниці під більш охоплюючої семантики чи категорії (наприклад: *-er* позначає різні відтінки значення осіб, неживі предмети, дія; *-heit* має основні значення стану з подальшими підрозділами і т.д.).

Funktion + *al* → *funktional* – функціональний;

Musik + *alisch* → *musikalisch* – музикальний.

5. Модель префіксально-суфіксального словотвору

Словотворення відбувається одночасно з приєднанням до основи слова, словотворчих афіксів: префікса та суфікса, який виступає засобом оформлення слова разом із закінченням:

ausgestirnt → *aus*+*gestirn*+*t* – рясно встелений зорями (на небі);

geblümt → *ge*+*blüm*+*t* – квітчастий (про тканину).

5. Модель основ з напівпрефіксами та напівсуфіксами

Аналізуючи дану модель, можемо сказати, що вона розглядає складні слова, які відрізняються певними особливостями, адже складовою таких лексем є напівафікси, які входять до основи слова, але важливо зауважити, що вони є самостійною одиницею, оскільки компоненти основи наближаються за своєю функцією до суфікса, або префікса, звідси і назва «напівпрефікс», «напівсуфікс» .

Unter+*tan* → *der Untertan* – підданий;

Nach+fahr → *Nachfahr* – нащадок.

6. Словоскладання

Словоскладання – це спосіб словотвору, що властивий всім індоєвропейським мовам, коли складне слово утворюється шляхом поєднання декількох слів чи основ слів. [2, с.72]

das Teil + nehmen → *teilnehmen* – брати участь;

der Betriebs+kontrolle → *Betriebskontrolle* – контроль в експлуатації;

die Anlage+vermögen → *Anlagevermögen* – активи.

Отже, одним з найголовніших засобів збагачення лексичного складу мови є словотвір, до якого сотні років прикута увага мовознавців. Він розглядається як і синхронії та діакронії, використовуючи різні засоби і способи словотвору, останні включають в себе словотвірні моделі. Проаналізувавши основні моделі словотвору німецької мови, що наведені вище, на прикладі іменника, прикметника та дієслова, можемо стверджувати, що система німецького словотвору є достатньо розвиненою, через велику кількість афіксацій, присутній тільки у даній мові. Але, найпоширенішим способом творення слів у німецькій мові, все ж таки, є словоскладання.

Література:

1. Башук Н. Складні іменники в німецькій мові та способи їх перекладу українською [Електронний ресурс] / Н. Башук. – Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/23195/1/.PDF>

2. Володіна Т. С., Радзійон В. М., Київський національний лінгвістичний університет. Словоскладання іменників у німецькій та українській мовах.: м. Київ, 2013. – 73 с.

3. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство. Підручник. – Вид.: Київ, 2006. – 289 с.

4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник. Видання 2-ге, виправлене і доповнене / М.П. Кочерган. – Видавничий центр «Академія».: Київ, 2006. – 464 с.

5. Левицький В.В. Лексикологія німецької мови: / В.В. Левицький. – Вінниця: Нова Книга, 2014. – 390 с.

6. Новейший немецко – русский, русско – немецкий словарь / Л. Ф. Перепеченко]. – Харьков: Проминь, 2010. – 960 с.

7. Степанова М. Д. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М. Д. Степанова, В. Фляйшер. – М. : Высш. шк., 1984. – 264 с.

8. Українська мова. Енциклопедія / [редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

9. <http://web.vu.lt/flf/d.katinas/files/2011/09/2016-Das-Wort-und-die-Wortbildung.pdf>